

Список бібліографічних посилань

1. Супрун Д. М. Management – a component of psychologists' professional training = Менеджмент – складова професійної підготовки психологів : навч.-метод. посіб. Київ, 2016. 250 с.

2. Супрун Д. М. Професійна підготовка психологів в галузі спеціальної освіти : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. 392 с.

Одержано 14.03.2018

Рассматриваются состояние и тенденции профессиональной подготовки психологов в сфере специального образования. Осуществлен обзор нормативных документов, регламентирующих данную подготовку. Автором подробно рассмотрен спецкурс «Новейшие тенденции профессиональной подготовки психологов в области специального образования». Определены цели, предмет и задачи преподавания спецкурса. Приведен перечень компетенций, которыми должны обладать психологи по окончании обучения. Доказана необходимость применения компетентностного подхода при англоязычной подготовке психологов. В перспективе рекомендуется внедрение данного курса в педагогический процесс.

Ключевые слова: спецкурс, педагогический процесс, управление, принципы управления, методы управления, иноязычная подготовка.

УДК 159.9:177.3

Інна Володимирівна ТОПОРКОВА,

керівник навчального відділу Харківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

БРЕХНЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Проаналізовано наукові підходи щодо поняття «брехня» у психологічному аспекті. Розглянуто значення поняття «брехня» в системі соціально-психологічної адаптації особистості, виділено різні типи і види брехні, основні чинники, що впливають на формування ставлення людини до брехні та розкривають її механізми.

Ключові слова: брехня, неправда, обман, соціально-психологічна адаптація, особистість, типи і види брехні.

В часи сьогодення багатополярний світ вступив в епоху активних змін і пошуків подальших перспектив розвитку. Суспільство, яке динамічно розвивається висуває підвищені вимоги до соціальної мобільності особистості в усіх сферах її життя. У зв'язку з цим, проблеми соціально-психологічної адаптації особистості до нових, постійно змінюваних реалій стають принципово важливими в сучасних дослідженнях. Значну роль в цьому аспекті набуває дослідження тих засобів, які використовують люди в процесі пристосування до соціального середовища. Принципову важливість представляє аналіз використання брехні як характеристики адаптивної поведінки.

Проблема дослідження брехні в системі соціально-психологічної адаптації, незважаючи на давню традицію, до сих пір не отримала цілісного вивчення. Тим часом, слід зауважити, що інтерес до даної теми в останні роки значно зростає в контексті формування життєвих орієнтирів і ідеалів молоді. Про це свідчить суттєве збільшення числа публікацій на цю й суміжні з нею проблеми.

Проблема людської нещирості, обману і брехні не раз ставала предметом обговорення в художній літературі (М. Гоголь, Ф. Достоєвський, І. Ільф і Є. Петров), філософії (Аристотель, Платон, Сократ, Діоген, Б. Спіноза, І. Кант, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер), соціології (А. А. Давидов, Е. В. Давидова, Р. Г. Оленєв, А. Ю. Мягков) і психології брехні (Б. І. Дубровський, Е. А. Душина, В. В. Знаков, І. А. Ільїн, С. І. Симоненко, В. П. Шейнов, Ю. В. Щербатих, М. Льюїс. К. Саарні, О. Фрай, П. Екман) [1–5].

Ставлення до феномену брехні протягом століть в різних державах змінювалося досить кардинально: від повного табу на брехню до часткової її виправдання. З розвитком цивілізації брехня пройшла кілька стадій розвитку – від брехні з метою виживання в первісному суспільстві до фальсифікації в історії, приховування або спотворення інформації і т.д. Особливо актуальним вивчення проблеми брехні у вітчизняній і зарубіжній психології стало на рубежі ХХ ст. Не оминули увагою цю проблему і такі відомі всьому світу дослідники, як К. Г. Юнг, А. Р. Лурія, С. Аш, Е. Гофман, М. Аргайл. Інтерес до цієї теми не згас і до цього дня.

Поняттю «брехня» вчені дають різні визначення залежно від точки зору на проблему. Відповідно до цього вони виділяють і

описують різні типи і види брехні, визначають основні чинники, що впливають на формування ставлення людини до брехні, розкривають її механізми. Аналіз концептуальних підходів до визначення брехні дозволяє виділити і узагальнити всі їх різноманіття. Під терміном «брехня» розуміється навмисне спотворення суб'єктом дійсного стану речей, яке має на меті ввести реципієнтів в оману, викликане прагненням домогтися особистих чи соціальних переваг в конкретних ситуаціях.

Аналіз літератури показав, що виділення вченими різних типів брехні вельми умовно і багато в чому обумовлено критеріями, закладеними в основу типології спотворення дійсності. Так, за джерелом походження брехня буває: соціальна (мультиполярна) і індивідуальна (уніполярна); за ступенем усвідомлення помилковості висловлювання: свідомо і несвідомо; за способом і кількістю спотворення дійсності виділяють: явну брехню, брехню – перебільшення, тонку брехню, замовчування і спотворення. К. Мелітан класифікує брехню на повну, що цілком складається з вигадок, і неповну – перебільшення, прикрашання [6]. З урахуванням вектора спрямованості брехня буває орієнтована на інших і на самого себе (Б. Де Паоло, П. Каші). Аналізуючи брехню, обман, неправду з морально-етичних позицій, Д. І. Дубровський виділяє їх добродійну і зловмисну спрямованість. В. В. Знаков виділяє дев'ять категорій, пов'язаних із спотворенням дійсності: правду, випадкову правду, неправду-оману, іронію, брехню, обман, самообман, уявну брехню, відверту брехню [7].

В процесі вивчення детермінантів брехливої поведінки дослідники виділили психологічні чинники і витоки, що визначають і зумовлюють брехню: біологічні, соціальні, особистісні, ситуативні. Крім цього, К. Саарні і М. Льюїс вважають, що в глибинній природі обману завжди лежать сильні емоції, викликані почуттям сорому, страху, загрози, заздрості, жадібності, і, навпаки, відчуттям відповідальності, турботи, співчуття. Узагальнюючи результати досліджень даного феномену можна виділити основні мотиви, що детермінують брехню в спілкуванні. Вони криються в прагненні брехуна: виділитися, справити враження; захистити себе від почуття неповноцінності, незручності; уникнути покарання, осуду; зберегти соціальні відносини; прагнення допомогти іншим; заради досягнення мети. З урахуванням мо-

тивації виділяють п'ять основних видів брехні, які успішно «вплітаються» в адаптивну поведінку особистості: брехня як самозахист і засіб підтримки самооцінки; брехня заради збереження соціальних відносин; брехня заради благополуччя інших людей; брехня заради успішної репрезентації себе; брехня для досягнення мети. Отже, цільове призначення брехні і особливості її використання в соціальних контактах пов'язані з характеристиками особистості, з її задоволеністю уже сформованою системою міжособистісних відносин, а також з рівнем її соціально-психологічної адаптованості.

Прояви брехні і обману спостерігаються у всіх сферах суспільного життя людини: в науці, політиці, бізнесі, військовій справі, злочинності, спорті, медицині, мистецтві, педагогіці, психології та ін. – всюди, де відбувається взаємодія в системі «людина – людина». З нашої точки зору, деяка частина неправди, брехні і самообману є адаптивною, тому що дані феномени покликані «спростити» процес пристосування індивідуума до постійно змінюваних умов соціального середовища, а також зберегти накопичений адаптаційний потенціал. У зв'язку з цим, брехню необхідно розглядати в рамках пристосувальної поведінки до норм, прийнятих у суспільстві, і до правил побудови взаємин з оточуючими.

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати задовільну теоретичну розробленість даного аспекту проблеми і недостатність емпіричних соціально-психологічних досліджень проблеми брехні та її ролі в адаптаційному процесі. У зв'язку з цим доцільно продовжувати дослідження феномену брехні в системі соціально-психологічної адаптації особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Грачов Р., Мельник И. Манипулирование личностью: организация, средства и технологии. М. : Эксмо, 2003. 234 с.
2. Дюпра Ж. Ложь. Саратов : Изд-во СГУ, 2008. 296 с.
3. Знаков В. В. Классификация психологических признаков истинных и неистинных сообщений в коммуникативных ситуациях. *Психологический журнал*. 1999. Т. 20, № 2. С. 54–65.
4. Липман О., Адам Л. Ложь в праве. Харьков : Юрид. изд-во Украины, 1929. 48 с.
5. Экман П. Почему дети лгут? М. : Педагогика-Пресс, 1993. 272 с.
6. Мелитан К. Психология лжи. М. : Изд-во А. Сомова, 1903. 30 с.

7. Знаков В. В. Неправда, ложь и обман как проблемы психологии понимания. *Вопросы психологии*. 1993. № 2. С. 9–16.

Одержано 12.03.2018

Проанализированы научные подходы к понятию «ложь» в психологическом аспекте. Рассмотрены значение понятия «ложь» в системе социально-психологической адаптации личности, выделены различные типы и виды лжи, основные факторы, влияющие на формирование отношения человека ко лжи и раскрывающие ее механизмы.

Ключевые слова: ложь, обман, социально-психологическая адаптация, личность, типы и виды лжи.

УДК 316.624

Валентина Олександрівна ТЮРІНА,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4287-8965>

УМОВИ І ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Визначено умови і фактори, що впливають на формування поведінкових відхилень, зокрема агресивності, у курсантів.

Ключові слова: девіантна поведінка, агресивність.

До актуальних проблем, що стоять перед сучасними вищими навчальними закладами МВС України, можна віднести профілактику та корекцію поведінкових девіацій у курсантів, яким притаманні усі проблеми сучасної молоді. Правильна побудова виховної роботи щодо профілактики та корекції поведінкових відхилень у курсантів, передбачає визначення умов та факторів, що сприяють формуванню цих девіацій поведінки.

Девіантну поведінку О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська визначають як систему дій і вчинків людей, соціальних груп, що суперечить соціальним нормам психічного здоров'я, моралі, культури, права або визнаним у суспільстві стандартам і